

Мацієвич Т.О.

*Аспірант кафедри фінансів і кредиту
Херсонського національного технічного університету*

ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Першопричина екологічних проблем вбачається в успадкованій структурі економіки з переважанням ресурсо- та енергоємних галузей; розвитку парникового ефекту; зношеності основних засобів промислової і транспортної інфраструктури та недостатньому розумінні суспільством пріоритетів збереження навколишнього природного середовища, що, завдає значної шкоди довкіллю, породжуючи дисбаланс між суспільством і природою.

Як показує практика, найбільш ефективним є фінансовий механізм реалізації екологічної політики, в основу якого покладено принцип платності за природокористування та відшкодування нанесеної довкіллю шкоди. Фінансовий механізм здатний найбільш дієво регулювати саме сферу охорони навколишнього природного середовища. Основним завданням модернізації фінансового механізму реалізації екологічної політики є поєднання державних і ринкових, адміністративних та економічних механізмів і важелів регулювання екологічних відносин, що дозволяє враховувати екологічні пріоритети на макро- і мікроекономічному рівнях. Взаємодія державних органів влади та економічних агентів у рамках такого механізму, в першу чергу, має бути спрямована на обмеження окремих параметрів діяльності суб'єктів господарювання з метою дотримання еколого-економічних законів та правил.

Оскільки багато екологічних проблем, перш за все, проявляються на місцевому рівні, виправданим є децентралізоване прийняття певних екологічних рішень. Ступінь децентралізації управління визначається локальним характером більшості екологічних проблем, їх кращим розумінням територіальними громадами, підвищує доцільність прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. Крім того, Угода між Україною та ЄС містить розділ, присвячений питанням екології та охорони навколишнього середовища, а це, в свою чергу, дасть можливість гармонізувати чинну законодавчу базу національної екологічної політики з основними засадами податкового та природоохоронного права

держав – членів ЄС, які, полягають у тому, що екологічні платежі в цих країнах збираються саме з метою підвищення обсягів і рівня природоохоронних витрат, слугуючи джерелом їх фінансування.

Встановлено, що частка витрат на охорону навколишнього природного середовища в Україні у загальному обсязі ВВП у 2005–2015 рр. зменшилася у 8,6 рази – з 1,7% у 2004 р. до 0,3% у 2015 р. Викиди на більшості енергоблоків України перевищують допустимі європейські норми в 40 разів. Разом з тим державне фінансування заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів у 2010–2014 рр. поступово зростало з 940,3 млн. грн. до 3884,6 млн. грн. [1].

У 2014 р. планові показники фінансування заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів, збільшено на 256,0 млн. грн. порівняно з 2013 р., а рівень їх виконання зріс на 20,6% [1]. У 2015 р. було припинено фінансування абсолютно всіх екопроектів Кіотського протоколу на території України через постійні затримки та невиплати, які призвели до виникнення кредиторської заборгованості та блокування цих виплат.

Враховуючи особливе державне значення та цінність лісових ресурсів, що перебувають переважно у державній власності, доцільно на підставі повномасштабної реалізації норм Кіотського протоколу залучити інвестиції в такі національні проекти як збереження, відновлення та створення лісів на радіоактивно забрудненій території. Доцільно розширити перелік новітніх фінансових інструментів, серед яких є: зелені облігації (GreenBonds), які випускають окремо для підтримання якості води, для збереження лісових ресурсів та REDD-сертифікати (є основою для відшкодування відсотків по облігаціям, призначеним для збереження лісових ресурсів). Застосування даних фінансових інструментів сприятиме розвитку ринку кліматичних інвестицій, зменшенню впливу негативних чинників на екосистему та забезпеченню певного рівня прибутковості.

У 2010–2015 рр. фактичні надходження екологічних платежів до державного бюджету України суттєво зросли: з 3913,7 млн. грн. до 40410,1 млн. грн. відповідно. Поряд з тим, у 2015 р. фактичні надходження екологічних платежів до місцевих бюджетів зросли на 17505,0 млн. грн. порівняно з 2010 р., що спричинено вдосконаленням механізму індексації нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища [1].

Збільшення надходжень коштів до фондів охорони навколишнього природного середовища залежить від величини індексу споживчих цін (індексу інфляції). Відтак, платники почали індексувати не базовий норматив збору, а проіндексований у попередньому році. Зазначені заходи дали змогу збільшити надходження до бюджетів різних рівнів, розширити фінансову базу для підтримки природоохоронної діяльності.

Фактичні видатки державного бюджету на природоохоронні заходи зросли з 2292,7 млн. грн. у 2010 р. до 4053,0 млн. грн. у 2015 р. Поряд з цим, фактичні видатки місцевих бюджетів зменшилися з 579,7 млн. грн. у 2010 р. до 355,1 млн. грн. у 2015 р., що свідчить про скорочення видатків на здійснення природоохоронних заходів [1] (з урахуванням змін до Закону України від 28.12.2014 №79-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин»).

Поліпшення економічного стану господарюючих суб'єктів-природокористувачів дає змогу сплачувати законодавчо визначені природно-ресурсні платежі і збори. Проте негативні процеси, пов'язані з використанням застарілих технологій та інші недоліки господарювання змушують природокористувачів сплачувати все більші кошти за погіршення природного стану довкілля. Це свідчить не лише про відсутність стабільного порядку формування коштів фонду, а й недосконалість організаційного механізму екологічного регулювання, правову нестабільність бюджетно-податкової політики.

Таким чином, внаслідок змін у бюджетному законодавстві України щорічно зменшувалися фінансові ресурси обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, що не дозволяло профінансувати всі необхідні природоохоронні заходи.

Збільшення надходжень до місцевих бюджетів від екологічного податку та їх розподіл між рівнями бюджетів свідчить про дотримання принципу «забруднювач платить», оскільки система планування видатків місцевих фондів нерегульована, в регіонах відсутні спеціальні органи, які б акумулювали інформацію про стан довкілля та необхідність проведення природоохоронних заходів. Окрім того, з дозволу держави місцеві органи самоврядування віддають перевагу витрачання коштів, перш за все, на задоволення інших потреб та надання послуг, відмінних від природоохоронних, а отже, місцеві

природоохоронні заходи упродовж тривалого періоду часу фінансуються за залишковим принципом.

Зазначимо, що проблеми у формуванні, організації фінансового механізму реалізації екологічної політики пов'язані також з фрагментарністю механізму фінансування, надлишковою централізацією функцій з управління державними фінансами екологічного спрямування, недостатньою увагою до можливостей місцевих органів влади, територіальних громад в ефективному регулюванні питань охорони навколишнього природного середовища. Усі практичні проблеми свідчать про необхідність пошуку шляхів подальшого удосконалення фінансового механізму реалізації екологічної політики в Україні, використання методологічного підходу, спроможного удосконалити систему фінансового забезпечення реалізації екологічної політики, саме через систему екологічного страхування, екологічного оподаткування; плати за порушення природоохоронного законодавства; інвестування в екологічні проекти. Доцільно також запровадити різні види податкових пільг, пільгового кредиту з метою підтримки та стимулювання природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання; вдосконалити сучасну систему екологічного ліцензування.

Література:

1. Виконання бюджетів. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

Машко А.І.

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проблема бюджетного дефіциту одна з найважливіших у фінансовій науці. Підсилена негативними наслідками неконтрольованого зростання інфляційного тиску й обсягів